
DILEME PRI PREVAJANJU IZRAZOV ZA TEMNOPOLTE V AMERIŠKIH IN ANGLEŠKIH LITERARNIH DELIH

Janko Trupej
(Jurklošter, Slovenija)

Rasizem do temnopoltih predvsem v ZDA predstavlja perečo problematiko, zato je uporaba rasističnih izrazov v angleščini že dolgo sporna, posledično pa so sčasoma postala kontroverzna tudi nekatera književna dela, v katerih se takšni izrazi pogosto pojavljajo. Tudi določena poimenovanja, ki so bila v preteklosti nevtralna, so postopoma postala manj sprejemljiva. V pričujočem prispevku bomo z analizo primerov iz izbranih prevodov ugotavljali, kakšne strategije so prevajalke in prevajalci uporabljali pri prevajanju izrazov za temnopolte iz angleščine v slovenščino oziroma s kakšnimi dilemami so se pri tem soočali.

Ključne besede: književno prevajanje, izrazoslovje za temnopolte, rasizem, angleška književnost, ameriška književnost

1 UVOD

Medtem ko je bilo izražanje rasističnih pogledov tako po svetu (Baker 2006: 11–12, 15) kot v Sloveniji (Zajc in Polajnar 2012) dolgo nekaj precej običajnega in sprejemljivega, so predvsem v drugi polovici 20. stoletja številna književna dela, ki vsebujejo določeno mero rasističnega diskurza o temnopoltih in o drugih etničnih skupinah – zlasti v državah, kjer rasizem predstavlja pereč problem, denimo v ZDA –, postala problematična (gl. npr. Karolides, Bald in Sova 2011). Vprašanje, kako se tovrstni diskurz prevaja, je bilo deležno nekaj raziskovalne pozornosti (gl. npr. Fernández López 2000; Lavoie 2004; Kujawska-Lis 2008; Weissbrod 2008; Mastropierro

* janko.trupej@gmail.com

CC-BY-SA, besedilo © Trupej, 2024

To delo je objavljeno pod licenco Creative Commons Priznanje avtorstva-Deljenje pod enakimi pogoji 4.0 Mednarodna.

Hieronymus 1-2, 2024, 41–54, <https://doi.org/10.18690/hieronymus.9.1-2.41-54.2024>

2017; Trupej 2017a), v tem kontekstu pa lahko obravnavamo tudi prevajanje izrazov za temnopolte – tako tistih, ki so negativno zaznamovani že stoletja, kakor tudi tistih, ki so pejorativni postali šele tekom prejšnjega stoletja.

Zaradi zgodovinskih okoliščin je predvsem v ameriški angleščini bese-
didišče za temnopolte izjemno bogato, in sprejemljivost oziroma nespreje-
mljivost posameznih poimenovanj sta že desetletja predmet živahnih raz-
prav. Slovenski narod skozi zgodovino ni imel veliko neposrednih stikov s
temnopoltimi, zato so bile v slovenskem etničnem prostoru razmere glede
tega že od nekdaj precej drugačne: Janja Prešern (2001) v *Mladini* npr. na-
vaja, da v slovenščini

[n]imamo čisto zares definiranih kategorij označevalcev ljudi druge, predvsem
temnopolte rase. Črnc, črnuh, črnuhar, temnopolti, črnopolti, črnočrnc,
obarvani, zamorec, zamorček, zamurc, niger ... Vse te besede tlačimo v isti
koš. Pri tem se nam nekako zdi, da *niger* res ni lepa beseda. Prvič zato, ker je
prevzeta iz tujega jezika, in jasno tudi zato, ker v tem tujem jeziku velja za naj-
hujšo psovko. Isti označevalni element – barvo kože – ima tudi *črnc*, ki je po
lestvici politične korektnosti in pravilnega izražanja na drugem mestu, takoj za
temnopolti, čeprav ni jasno, zakaj bi bilo temno lepše od črno, besede *črnopolti*
pa ne uporabljamo prav pogosto.

Posledično se utegnejo pri prevajanju književnih del, ki vsebujejo izraze za
temnopolte, poroditi nekatere dileme. V pričujoči razpravi bomo obravna-
vali strategije, ki so jih prevajalke in prevajalci angleških in ameriških lite-
rarnih besedil uporabili pri soočanju s to problematiko, pri čemer se bomo
osredotočili na primere, pri katerih bi bilo še posebej pomembno ohraniti
zaznamovanost izvirnega izrazoslovja za temnopolte.¹ Pri nekaterih prime-
rih bomo obravnavali tudi posledice, ki jih *premiki* na mikrostrukturni rav-
ni (frazе, stavki in povedi) utegnejo povzročiti na makrostrukturni ravni
(gl. van Leuven-Zwart 1989) – spremenijo lahko karakterizacijo, odnose
med pripovednimi osebami idr.²

¹ Ta strokovni članek temelji na dolgoletnih raziskavah prevajanja rasističnega diskurza v slovenščino; večina primerov je že bila vključena v znanstvene članke (gl. Trupej 2014a, 2015, 2017a, 2017b), nekateri primeri pa so obravnavani prvič.

² V kontekstu primerjave izvirnika in prevoda lahko premike opredelimo kot »spremembe, ki se zgodijo ali se utegnejo zgoditi pri procesu prevajanja« (Bakker, Koster in van Leuven-Zwart 2009: 269) oz. kot »vse, kar se zdi novo glede na izvirnik ali se ne pojavi, kjer bi lahko pričakovali, da se bo« (Popovič 1970; cit. po Bakker, Koster in van Leuven-Zwart 2009: 271). (Citata je prevedel avtor tega prispevka.)

2 IZRAZI ZA TEMNOPOLTE V ANGLEŠČINI IN SLOVENŠČINI

V angleščini obstajajo številni negativno zaznamovani izrazi za temnopolte, npr. *darky*, *Jim Crow*, *coon* idr. (gl. Hughes 2006: 28, 99, 325; Asim 2007: 18, 28, 79), vendar je daleč najbolj kontroveržno poimenovanje *nigger*, ki je negativno zaznamovano že stoletja (Kennedy 2003: 4–5; Hughes 2006: 327; Asim 2007: 11). Jane H. Hill (2008: 51) navaja, da ga nekateri dojemajo celo kot najbolj žaljivo besedo v vsem besedišču ameriške angleščine; ljudje, ki so želeli biti vljudni, že sredi 19. stoletja niso uporabljali izraza *nigger*, temveč *negro* oziroma *colored* (Hughes 2006: 327; Hill 2008: 51). Sčasoma sta sicer tudi slednja izraza postala negativno zaznamovana in v drugi polovici 20. stoletja sta ju postopoma nadomestili poimenovanji *black* ter *African American* (Rattansi 2007: 116), izraz *nigger* pa je z razmahom afro-ameriškega boja za državljske pravice v sredini prejšnjega stoletja postal še bolj nesprejemljiv kot dotlej (Hughes 2006: 329).

Zgodovinski razvoj slovenskega izrazoslovja za temnopolte (gl. Trupej 2014b) smo ugotavljali s korpusno podprto analizo pogostosti uporabe izbranih izrazov skozi čas, poleg tega pa smo pregledali gesla za označevanje temnopolnih v 22 slovarjih, ki so izšli med letoma 1851 in 2014. Analiza je pokazala, da je bil v obdobju do konca prve svetovne vojne izraz *zamorec* slogovno nezaznamovan in uporabljan daleč najpogosteje izmed vseh poimenovanj za označevanje temnopolnih, medtem ko se med obema vojnoma izraza *črnc* in *zamorec* v tisku pojavljata z nekoliko bolj primerljivo frekvenco – oba sta še vedno nezaznamovana. Kmalu po začetku socialističnega obdobja začne raba slednjega poimenovanja upadati in negativen predznak pridobi najpozneje tekom 60. let 20. stoletja, *črnc* pa postane najbolj sprejemljiv in najpogosteje uporabljan izraz. V obdobju po slovenski osamosvojitvi se izraz *črnc* v objavljenih besedilih še vedno pojavlja dokaj pogosto, vendar ga *temnopolc* nadomesti kot standardni izraz. Izmed negativno zaznamovanih poimenovanj za temnopolte se v vseh obravnavanih obdobjih v tisku najpogosteje pojavlja izraz *črnuh*, ki je bil peyorativen že v 19. stoletju, vendar v nobenem obravnavanem obdobju ne predstavlja več kot 5-odstotnega deleža vseh poimenovanj za temnopolte v analiziranem korpusu. Deleži drugih negativno zaznamovanih izrazov (npr. *črnokožec*, *črnuhar* in *črnava*) so zanemarljivi. Anketa, s katero smo dodatno ugotavljali sodoben slovenski odnos do izrazoslovja za temnopolte, je pokazala, da sodelujoči kot najbolj sprejemljiv pojmujejo izraz *temnopolc*. Precej

nevtralen se jim je zdel tudi izraz *črnec*, izraz *zamorec* je bil v povprečju ocenjen kot srednje slabšalen, medtem ko so bili kot najbolj pejorativni opredeljeni izrazi *črnas*, *čnuhar* in *čnuh*.

3 ANALIZA IZBRANIH PRIMEROV

3.1 Nevtralizacija

Pomembnost prevajanja rasističnih izrazov s primerljivo zaznamovanimi izrazi je razvidna iz primerov, ko določen odsek postane nekoherenten, ker rasna žaljivka ni prevedena ustrezno oziroma je nevtralizirana. To se npr. zgodi pri povedi iz romana *Kim* (Rudyard Kipling), ki se v izvirniku glasi: *He styled all natives 'niggers'; yet servants and sweepers called him abominable names to his face, and, misled by their deferential attitude, he never understood.* (Kipling [1901] 2009: b. š.; vsi poudarki so dodani). Gregor (Griša) Koritnik je to poved prevedel na naslednji način: *Vse domačine je nazival »črnce«; hlapci in pometachi so mu metali v obraz najgrše priimke, ki jih pa on, varan po njih spoštljivem vedenju, ni razumel.* (Kipling/Koritnik 1933: 128). V izvirniku je jasno, da domačini protagonista zmerjajo, ker jih naziva z žaljivim poimenovanjem, medtem ko tega za prevod ni moč trditi, saj je bil izraz *črnec* med obema vojnama nezaznamovan. Ker se rasistični izrazi v obravnavanem delu ne pojavljajo pogosto (gl. Trupej 2014a: 103), tovrstni premiki sicer nimajo občutnega vpliva na makrostrukturo besedila.

Izraz *nigger* je pogostejše izrečen v romanu *The Nigger of the „Narcissus“* (Joseph Conrad). Ker je skoraj izključno preveden nezaznamovano (gl. Trupej 2014a: 103), to v večji meri vpliva na makrobesedilno raven, tj. nekoliko spremeni odnos mornarjev do edinega temnopoltega mornarja na krovu. Iz diskurza med enim izmed mornarjev in protagonistom je npr. jasno razvidno, da ima uporabljeno rasno poimenovanje negativno konotacijo: *„I’ve put my oilskin and jacket over that half-dead naggur—and he says he chokes,” said Belfast, complainingly.—“You wouldn’t call me nigger if I wasn’t half dead, you Irish beggar!” boomed James Wait, vigorously.* (Conrad [1897] 2006: b. š.). Jože Dolenc je v prevodu uporabil nevtravno različico izraza: *»S svojim plaščem in jopičem sem pokrtil tega na pol mrtvega črnca – on pa pravi, da ga duši,« je potožil Belfast. – »Ne bi me imenoval črnca, če ne bi bil že na pol mrtev, ti irski capin!« se je vmes zadrl James Wait.* (Conrad/

Dolenc 1966: 71). Ker slovenski izraz ni žaljiv, v prevodu ni razumljivo, zakaj se Wait razjezi do te mere, da sogovornika opsuje.

3.2 Izpust

Janez Gradišnik se je moral soočiti z izjemno raznolikostjo angleškega izrazoslovja za Afroameričane, ko je prevajal roman *Kingsblood Royal* (Sinclair Lewis), saj je v njem uporabljenih kar 25 različnih izrazov za temnopolte skupno več kot tisoč pojavitevami (gl. Trupej 2017b: 123). Ključen pomen, ki ga imajo ta poimenovanja za opredeljevanje odnosov med etničnimi skupinami, je razviden iz odseka, ko protagonist – ki je nedavno izvedel, da je bil njegov daljni prednik temnopolt – ni povsem prepričan, kateri izraz naj uporablja v prisotnosti afroameriške družine:

“What I wanted to ask—I don’t quite know how to express it, but certain things have happened, and they make me feel that I ought to know you, uh—”

“‘Negroes’ is the word,” said John Woolcape.

“Or ‘colored people.’ We don’t mind either,” said his wife, and they were both suave about it and rather tolerant.

“What Mother means,” Emerson explained, “is that we dislike both terms intensely, but we consider them slightly less ruffling than ‘nigger’ or ‘coon’ or ‘jig’ or ‘spade’ or ‘smoke’ or any of the other labels by which white ditch-diggers indicate their superiority to Negro bishops.[”] (Lewis [1947] 2001: 99)

»Želel sem namreč vprašati – nisem si čisto na jasnem, kako naj to izrazim, toda zgodilo se je nekaj reči, zaradi katerih čutim, da bi moral poznati vas, m –«

»‘Črnce’ se reče temu,« je dejal John Woolcape.

»Ali ‘temnopoltni’ [sic] ljudi’. Nobenega ne zamerimo,« je rekla njegova žena. Oba sta govorila to vedro in kar strpno.

»Mati hoče reči,« je razložil Emerson, »da sta nam oba izraza zelo zoprna, da pa se nam zdita za spoznanje manj žaljiva kakor ‘črnuh’ ali ‘črnavs’ ali ‘črnogelj’ ali kateri koli izmed vzdevkov, s katerimi beli kopači jarkov izražajo, da se imajo za višje od črnih škofov.[«] (Lewis/Gradišnik 1952: 93–94)

Medtem ko je v izvirniku navedenih pet negativno zaznamovanih izrazov, je Gradišnik uporabil le tri, čeprav na drugih mestih v njegovem prevodu zasledimo izraze, ki bi morebiti prišli v poštev tudi tukaj, npr. *črnoba*, *črnokožec* ali *črnjak* (gl. Trupej 2017b: 137–138).

3.3 Manj pejorativno zaznamovani izraz

V prevodih nekaterih del, kjer je večina negativnega rasnega izrazoslovja nevtraliziranega, je pejorativnost – vsaj do neke mere – ohranjena, kadar je izvirno poimenovanje uporabljeno v izrazito negativnem kontekstu. Tako je tudi v naslednjem primeru iz novele *Heart of Darkness* (Joseph Conrad): *Well, if a lot of mysterious **niggers** armed with all kinds of fearful weapons suddenly took to travelling on the road between Deal and Gravesend, catching the yokels right and left to carry heavy loads for them, I fancy every farm and cottage thereabouts would get empty very soon.* (Conrad [1902] 1994: 28). Prevod se glasi: No, ko bi množica skrivnostnih **zamorcev**, oborožena z vsemi mogočimi orožji, nenadoma začela popotovati po cesti med Dealom in Gravesendom in pri tem levo in desno lovila bedake, da bi ji prenašali torvore, domnevam, da bi se tudi tod presneto naglo izpraznile vse kmetije in bajte. (Conrad/Ogen 1984: 35–36). Izraz *nigger* se v izvirniku sicer pojavi desetkrat in je le dvakrat preveden v *zamorec*, v vseh ostalih primerih pa se rešitev glasi *črnc* (gl. Trupej 2014a: 103).

Kako pomembno je izbrati ustrezno prevajalsko strategijo, je pogosto razvidno iz večkratnih prevodov istega dela. Rasistično izrazoslovje se npr. često pojavlja v romanu *Gone with the Wind* (Margaret Mitchell), v katerem je dogajanje postavljeno na ameriški jug med secesijsko vojno in po njej. V izvirniku izraz *nigger* uporabljajo predvsem osebe iz nižjih družbenih slojev. Nesprejemljivost uporabe tega poimenovanja pri višjih slojih je morda še najbolj nazorna iz spodnjega dialoga med Afroameričanko Prissy in njeno gospodarico Scarlett O'Hara, v katerem slednja prvič uporabi izraz *nigger*. Mirko Košir in Janko Moder sta pri prevajanju tega odseka uporabila različna pristopa:

[“]Ah ain’ no yard **nigger**. Ah’s a house **nigger**.”

“You’re a fool **nigger**, and the worst day’s work Pa ever did was to buy you,” said Scarlett slowly, too tired for anger. “And if I ever get the use of my arm again, I’ll wear this whip out on you.”

There, she thought, I’ve said “**nigger**” and Mother wouldn’t like that at all. (Mitchell [1936] 1996: 401)

[»]Jaz ne biti dvoriščni **črnc**, jaz sem hišni **črnc**.«

»Prismojen **črnc** si in papanov najslabši domislek je bil, da te je kupil,« je dejala Scarlett počasi, ker je bila preveč utrujena, da bi se jezila. »In če mi bo še kdaj rabila tale roka, bom razbila tole šibo na tvojih plečih.«

»No,« si je mislila, »sedaj sem rekla 'črnc' in materi bi to prav nič ne ugajalo.« (Mitchell/Košir 1939: 332)

[»]Jaz ne bila črnka v hlevu. Jaz bila črnka v hiši.«

»Ti si avšasta **zamorka** in največja neumnost, ki jo je papa naredil, je bila, ko je tebe kupil,« je počasi spregovorila Scarlett, ker je bila preveč utrujena, da bi se mogla razjeziti. »In če bom sploh še kdaj mogla kaj zganiti z roko, bom na tebi zbila tole hikorijevko.«

Lepa reč, je pomislila, ravnokar sem rekla »**zamorka**« in to bi mami še malo ne bilo po volji. (Mitchell/Moder [1965] 1969: 557–558)

Košir je v predvojnem prevodu za vse štiri pojavitve uporabil slogovno nezaznamovano rešitev, zaradi česar to, kar protagonistka na koncu reče sama pri sebi, v prevodu postane nerazumljivo. Tudi Janko Moder je za prvi dve pojavitvi, ko izraz *nigger* izreče temnopolta pripovedna oseba, uporabil nevtrarno poimenovanje, nato pa izraz *zamorka*, ki je bil ob izidu prevoda že zaznamovan, s čimer je – čeprav ni uporabil katerega od najbolj pejorativnih poimenovanj za temnopolte – vsaj do neke mere ohranil izvirni učinek. Scarlett se na tej točki zaveda, da je prelomila konvencije glede izražanja v visoki družbi, uporaba izraza *nigger* pa zanjo tudi pozneje predstavlja pomembno sredstvo osvobajanja od tradicije (gl. Asim 2007: 132–133). V izvirniku tako trinajstkrat uporabi ta izraz, ki ga je Košir dvanajstkrat prevedel v *črnc* in enkrat v *zamorec*, medtem ko je Moder slednje poimenovanje uporabil trikrat, v ostalih desetih primerih pa ga je prav tako prevedel nezaznamovano v *črnc*. Izraz *črnc* v obeh prevodih tudi sicer predstavlja najpogostejšo rešitev tako za negativno zaznamovana izraza *nigger* in *darky* kot tudi za nevtralna izraza *negro* in *black*. Ker Košir v celotnem besedilu ni uporabil niti enega poimenovanja za temnopolte, ki bi bilo ob izidu prevoda negativno zaznamovano, se diferenciacija med različno zaznamovanimi izrazi v njegovem prevodu povsem izgubi. Moder je sicer trinajstkrat uporabil poimenovanje *zamorec*, s čimer pa je ohranil zgolj dobrih 5 % vseh negativno zaznamovanih izrazov v izvirniku, zato je tudi v njegovem prevodu raven rasističnega diskurza v primerjavi z izvirnikom zanemarljiva, kar vpliva tako na karakterizacijo pripovednih oseb kot tudi na percepcijo odnosov med belci in Afroameričani (gl. Trupej 2014a: 96–97; Trupej 2017a: 332–333).

Različna prevajalska pristopa zasledimo tudi v prevodih novele *Of Mice and Men* (John Steinbeck), v kateri pripovedne osebe za edinega

Afroameričana v zgodbi razmeroma pogosto uporabljajo izraz *nigger*; rasiistična konotacija tega poimenovanja morda na nobenem drugem mestu ni razvidna bolj kot takrat, ko ženska pripovedna oseba Crooksu zagrozi z linčanjem in pri tem uporabi izraz, ki pogosto spremlja nasilje nad Afroameričani:

Listen, Nigger[,] [...] [y]ou know what I can do to you if you open your trap? [...] Well, you keep your place then, Nigger. I could get you strung up on a tree so easy it ain't even funny. (Steinbeck [1937] 2006: 91)

Poslušaj me, črnec[,] [...] [m]islim, da veš, kaj ti lahko storim, če ne boš držal svojega gobca? [...] Dobro! Potem pa ostani na mestu, ki ti pripada, črnec. Dobro veš, da te lahko dam obesiti na prvo drevo; pa še užitek ne bi bil prevelik, gledati vse to, ker me ne bi stalo dosti truda, doseči, da te obesijo. (Steinbeck/Gosak 1952: 100–101)

Poslušaj me, zamorc[,] [...] [n]ajbrž veš, kaj te čaka, če odpreš svoj klun. [...] Dober. Potem se pa obnašaj seb primerno, zamorc! Tako enostavno te lahko spravim na drevo, da me niti zabaval ne bo. (Steinbeck/Čerče 2007: 77–78)

V starejšem prevodu je Meta Gosak uporabila slogovno nezaznamovani izraz, v novejšem prevodu pa se je Danica Čerče odločila za srednje slabšalno poimenovanje; zaradi drugačnega konotativnega pomena zadevnega izraza ta odsek v obeh prevodih utegne delovati nekoliko manj grozeče kot v izvirniku. Ker so predvsem v prvem prevodu tovrstni premiki konstantni, to nekoliko vpliva na percepcijo odnosov med pripovednimi osebami (gl. Trupej 2015).

V romanu *To Kill a Mockingbird* (Harper Lee) je izraz *nigger* prav tako uporabljen precej pogosto (gl. Trupej 2014a: 103) in ima pomembno vlogo pri karakterizaciji in opredeljevanju odnosov med etničnimi skupinami. To je npr. razvidno iz naslednjega dialoga med protagonistko in njenim očetom: “*Do you defend niggers, Atticus?*” *I asked him that evening.* / “*Of course I do. Don't say nigger, Scout. That's common.*” (Lee [1960] 2010: 83). Janez Sivec je v prvem prevodu uporabil srednje pejorativen izraz: »*Ali braniš zamorce, Atticus?*« *sem ga zvečer vprašala.* / »*Seveda. Toda nikar ne uporabljaj izraz zamorec, Scout! To zveni prostaško.*« (Lee/Sivec [1964] 1984: 91). Polona Glavan pa se je v ponovnem prevodu odločila za eno izmed bolj negativno zaznamovanih poimenovanj za temnopolte: »*Res braniš črnuhe, At-*

*ticus?» sem ga vprašala tistega večera. / »Kaj pa drugega! Ne govori 'črnuh', Scout. To je prostaško.« (Lee/Glavan 2015: 84). S tem je v večji meri ohranila sporočilnost izvirnika, saj je izraz *črnuh* bolj 'prostaški' kot izraz *zamorec*.*

V prevodu dela *In Cold Blood* (Truman Capote) zasledimo nedoslednost, ko morilec Perry Edward Smith z naslednjimi besedami komentira, da je nekoč ubil Afroameričana: *Only – a nigger*. (Capote [1966] 1978: 117). Maila Golob je to izjavo najprej prevedla na naslednji način: *Saj je bil – le črnc*. (Capote/Golob [1967] 1978: 122). Le nekaj strani pozneje pa je popolnoma identična izjava iste osebe (Capote [1966] 1978: 120) prevedena drugače: *Saj je bil – le zamorec*. (Capote/Golob [1967] 1978: 126). S slednjo različico je prevajalka v večji – vendar še zdaleč ne primerljivi – meri ohranila sporočilnost izvirnika oziroma rasistične nazore te prepovedne osebe.

Mira Mihelič pri prevodu Faulknerjevega romana *Light in August* prav tako ni dosledno ohranjala razlik v zaznamovanosti izvirnih izrazov za temnopolte, kar je morda najbolj razvidno iz odsekov, ko ena pripovedna oseba uporabi poimenovanje *nigger*, nakar jo sogovornik popravi. Prvi takšen primer se glasi: [”]Christmas is part *nigger*. About him and Brown and yesterday.” / ”Part *negro*,” Hightower says. (Faulkner [1932] 1977: 68). Preveden je v: [”]Christmas ima *zamorsko* kri. O njem in Brownu in včerajšnjih dogodkih še niste slišali.« / »*Zamorsko* kri!« pravi Hightower. (Faulkner/Mihelič 1952: 83). Ne le, da Hightower v prevodu sogovornika ne opozori, naj ne uporablja pejorativnega izraza za temnopolte, marveč zaradi uporabe klicaja deluje presenečeno, morda celo zgroženo. Miheličeva je sicer pozneje v podobnih situacijah uporabila drugačno strategijo – prvi takšen odsek se glasi: [”]She will send him to the one for *niggers*.” / “For *negroes*?” (Faulkner [1932] 1977: 103). V prevodu sta tokrat uporabljeni dve različni poimenovanji: [”]Poslala ga bo med *zamorce*.« / »Med *črnce*?« (Faulkner/Mihelič 1952: 123). Takšno prevodno strategijo je uporabila tudi pri prevodu naslednjega odseka: “Well, they found that *nigger’s* trail at last,” the proprietor said. / “*Negro*?” Hightower said. (Faulkner [1932] 1977: 232). Prevod se glasi: »No, naposled so staknili tistega *zamorca*,« je rekel lastnik. / »*Črnca*?« je rekel Hightower. (Faulkner/Mihelič 1952: 278). Kljub različnima uporabljenima izrazoma učinek povedi tudi v slednjih dveh primerih sicer ni primerljiv z izvirnim učinkom, saj sta izraza *nigger* in *zamorec* različno zaznamovana – pravzaprav se postavlja vprašanje, koliko bralcev in bralk je izraz *zamorec* na začetku 50. let prejšnjega stoletja sploh že dojemalo kot pejorativen.

Tudi pri prevajanju manj zaznamovanih oziroma nezaznamovanih izrazov lahko pride do premikov, ki vplivajo na sporočilnost besedila. Kot primer lahko navedemo naslednjo izjavo iz romana *The Color Purple* (Alice Walker): *A lots of **colored** folks look like Mary Agnes. Some real **black**, like us.* (Walker 1982: 257). Zoja Skušek-Močnik jo je prevedla tako: *Veliko ta **pobarvanih** zgleda kot Mary Agnes. Eni pa so zares **črni** kot medve.* (Walker/Skušek-Močnik 1987: 214). Vse tri pripovedne osebe, na katere se zadevni diskurz navezuje, pripadajo isti etnični skupini, tj. so Afroameričanke; v izvirniku je zgolj poudarjeno, da je Mary Agnes bolj svetle polti. V prevodu se ta pomen izgubi, saj *ta pobarvani* ne označuje etnične skupine.

Pri prevajanju se lahko pojavi tudi dilema glede poimenovanj za temnopolte, ki so bila ob izidu izvirnika nevtralna, pozneje pa so postala zaznamovana, npr. *colored* ali *negro*. Prevajalci in prevajalke se v takšnih primerih večinoma odločajo za nevtralne izraze, s čimer ohranijo učinek, ki ga je izraz imel ob izidu izvirnika. Obstajajo pa tudi izjeme, npr. naslednji primer iz romana *Invisible Man* (Ralph Ellison): *And of your profound knowledge of **Negroes**?* (Ellison [1952] 1978: 376). Branko Gradišnik jo je prevedel v: *In odkod tvoje temeljito poznanje **zamorcev**?* (Ellison/Gradišnik [1985] 2004: 385) – *negro* je bil ob izidu izvirnika standardni izraz za temnopolte, medtem ko to za izraz *zamorec* ob izidu prevoda ne velja.

4 SKLEP

Na podlagi analize izbranih primerov lahko zaključimo, da je pomembno izbrati ustrezno strategijo prevajanja izrazoslovja za temnopolte, tj. izvirne izraze prevajati s primerljivo zaznamovanimi slovenskimi izrazi. Predvsem to velja za dela, v katerih se ti izrazi pogosto pojavljajo, in bi premiki torej v večji meri vplivali na sporočilnost prevedenega besedila. Obravnavani primeri iz prevodov romanov *The Nigger of the „Narcissus“*, *Kim* in *Gone with the Wind* ponazarjajo, da lahko premiki pri prevajanju rasističnih izrazov povzročijo celo, da določen odsek besedila postane nekoherenten. Zaradi nevtralizacije rasističnih poimenovanj v prevodu se utegne do neke mere spremeniti karakterizacija pripovednih oseb, kot npr. v prevodih del *In Cold Blood* in *To Kill a Mockingbird*. Neustrezna strategija prevajanja rasističnega izrazoslovja lahko vpliva tudi na percepcijo odnosov med posameznimi pripovednimi osebami ali celo med etničnimi skupinami, denimo

v prevodih romanov *Light in August* in *Of Mice and Men*. Kot je razvidno iz primerov iz romanov *The Color Purple* in *Invisible Man*, pa si posebne pozornosti ne zasluži zgolj pristop pri prevajanju pejorativnih izrazov za temnopolte, temveč je ustrezno strategijo priporočljivo pretehtati tudi pri prevajanju nezaznamovanih izrazov oziroma tistih, ki so bili nekoč nevtralni, vendar v obdobju nastanka prevoda že veljajo za zaznamovane.

VIRI

- CAPOTE, Truman, 1978: *Hladnokrvno*. Prev. Maila Golob. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- CAPOTE, Truman, 1978: *In Cold Blood*. New York: New American Library.
- CONRAD, Joseph, 1966: *Črnc z »Narcisa«*. Prev. Jože Dolenc. Ljubljana: Prešernova družba.
- CONRAD, Joseph, 1984: *Srce teme*. Prev. Mart Ogen. Ljubljana: Prešernova družba.
- CONRAD, Joseph, 1994: *Heart of Darkness*. London: Penguin.
- CONRAD, Joseph, 2006: *The Nigger Of The "Narcissus"*. *Project Gutenberg*. Na spletu.
- ELLISON, Ralph, 1978: *Invisible Man*. Harmondsworth: Penguin Books.
- ELLISON, Ralph, 2004: *Nevidni človek*. Prev. Branko Gradišnik. Ljubljana: Delo.
- FAULKNER, William, 1952: *Svetloba v avgustu*. Prev. Mira Mihelič. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- FAULKNER, William, 1977: *Light in August*. Harmondsworth: Penguin.
- KIPLING, Rudyard, 1933: *Kim*. Prev. Gregor (Griša) Koritnik. Ljubljana: Založba Hram.
- KIPLING, Rudyard, 2009: *Kim*. *Project Gutenberg*. Na spletu.
- LEE, Harper, 1984: *Ne ubijaj slavca*. Prev. Janez Sivec. Murska Sobota: Pomurska založba.
- LEE, Harper, 2010: *To Kill a Mockingbird*. London: Arrow Books.
- LEE, Harper, 2015: *Če ubiješ oponašalca*. Prev. Polona Glavan. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- LEWIS, Sinclair, 1952: *Kraljevski Kingsblood*. Prev. Janez Gradišnik. Ljubljana: DZS.
- LEWIS, Sinclair, 2001: *Kingsblood Royal*. New York: Random House.
- MITCHELL, Margaret, 1939: *V vrtincu – 1. knjiga*. Prev. M. Rožič [Mirko Košir]. Ljubljana: Merkur.
- MITCHELL, Margaret, 1969: *V vrtincu – 1. knjiga*. Prev. Janko Moder. Maribor: Obzorja.
- MITCHELL, Margaret, 1996: *Gone with the Wind*. New York: Simon & Schuster.
- STEINBECK, John, 1952: *Ljudje in miši*. Prev. Meta Gosak. Ljubljana: Slovenski knjižni zavod.

- STEINBECK, John, 2006: *Of Mice and Men*. London: Penguin.
- STEINBECK, John, 2007: *O miših in ljudeh*. Prev. Danica Čerče. Maribor: Mari-borska literarna družba.
- WALKER, Alice, 1982. *The Color Purple*. New York: Simon & Schuster.
- WALKER, Alice, 1987: *Nekaj vijoličastega*. Prev. Zoja Skušek-Močnik. Ljubljana: Mladinska knjiga.

LITERATURA

- ASIM, Jabari, 2007: *The N Word: Who Can Say It, Who Shouldn't, and Why*. Bos-ton: Houghton Mifflin.
- BAKER, Mona, 2006: *Translation and Conflict*. New York: Routledge.
- BAKKER, Matthijs, KOSTER, Cees, VAN LEUVEN-ZWART, Kitty, 2009: Shifts. V: BAKER, Mona, SALDANHA, Gabriela (ur.): *Routledge Encyclopedia of Tran-slation Studies (2nd Edition)*. London/New York: Routledge. 269–274.
- FERNÁNDEZ LÓPEZ, Marisa, 2000: Translation Studies in Contemporary Chil-dren's Literature: A Comparison of Intercultural Ideological Factors. *Children's Literature Association Quarterly* 25/1. 29–37.
- HUGHES, Geoffrey, 2006: *An Encyclopedia of Swearing: The Social History of Oaths, Profanity, Foul Language, and Ethnic Slurs in the English-speaking Wor-lld*. Armonk/London: M.E. Sharpe.
- HILL, Jane H., 2008: *The Everyday Language of White Racism*. Malden/Oxford: Wiley-Blackwell.
- KAROLIDES, Nicholas J., BALD, Margaret, SOVA, Dawn B., 2011: *120 Banned Books: Censorship Histories of World Literature, Second Edition*. New York: Checkmark Books.
- KENNEDY, Randall, 2003: *Nigger: The Strange Career of a Troublesome Word*. New York: Vintage Books.
- KUJAWSKA-LIS, Ewa, 2008: Turning *Heart of Darkness* into a Racist Text: A Com-parison of Two Polish Translations. *Conradiana* 40/2. 165–178.
- LAVOIE, Judith, 2004: Huckleberry Finn in French: A Translation Project. V: AR-DUINI, Stefano, HODGSON, Robert (ur.): *Similarity and Difference in Tran-slation*. Rimini: Guaraldi. 245–256.
- MASTROPIERRO, Lorenzo, 2017: *Corpus Stylistics in Heart of Darkness and its Italian Translations*. London: Bloomsbury.
- PREŠERN, Janja, 2001: Muri, murček, zamurček: Katere besede so rasistične?. *Mladina*, 21. avgust. Na spletu.
- RATTANSI, Ali, 2007: *Racism: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford Uni-versity Press.

- TRUPEJ, Janko, 2014a: Prevajanje rasističnega diskurza o temnopoltih v slovenščino. *Primerjalna književnost* 37/3. 89–109. Tudi na spletu.
- TRUPEJ, Janko, 2014b: Zaznamovanost slovenskega izrazoslovja za temnopolte. *Slavistična revija* 62/4. 635–645. Tudi na spletu.
- TRUPEJ, Janko, 2015: The 'Negro' in John Steinbeck's *Of Mice and Men*: A Comparison of Socialist and Post-socialist Strategies for Translating Racial Elements. *ELOPE* 12/1. 119–133. Tudi na spletu.
- TRUPEJ, Janko, 2017a: Strategies for Translating Racist Discourse about African-Americans into Slovenian. *Babel* 63/3. 322–342.
- TRUPEJ, Janko, 2017b: The Significance of Racial Terms in Sinclair Lewis's *Kingsblood Royal* and its Translations into German, Serbo-Croatian and Slovenian. *Arbeiten aus Anglistik und Amerikanistik* 42/1. 121–139. Tudi na spletu.
- VAN LEUVEN-ZWART, Kitty, 1989: Translation and Original: Similarities and Dissimilarities, I. *Target* 1/2. 151–181.
- WEISSBROD, Rachel, 2008: Coping with Racism in Hebrew Literary Translation. *Babel* 54/2. 171–186.
- ZAJC, Marko, POLAJNAR, Janez, 2012: *Naši in vaši: iz zgodovine slovenskega časopisnega diskurza v 19. in začetku 20. stoletja*. Ljubljana: Mirovni inštitut.

DILEMMAS IN TRANSLATING TERMS FOR BLACK PEOPLE IN AMERICAN AND ENGLISH LITERARY WORKS

Summary

The analysis of strategies for translating terms for black people from English to Slovenian showed that shifts happen frequently. In many translations of works where such terms play an important role, shifts on the microstructural level affected the macrostructural level to some extent. In several translations, for instance *The Nigger of the "Narcissus"* (Conrad, J.), *Kim* (Kipling, R.) and *Gone with the Wind* (Mitchell, M.), certain passages became incoherent because translators did not choose an appropriate strategy, i.e., they neutralized originally racist terms. For the same reason, the perception of certain characters was altered to some extent in translations of other works, for instance *In Cold Blood* (Capote, T.) and *To Kill a Mockingbird* (Lee, H.). Inadequate translation strategies for racist terminology can also affect the perception of relationships between individual characters or even between ethnic groups, as illustrated by examples from the translations of *Light in August* (Faulkner, W.) and *Of Mice and Men* (Steinbeck, J.). Furthermore, examples from the translations of the novels *The Color Purple* (Walker, A.) and *Invisible Man* (Ellison, R.) indicate that it is also important to carefully consider strategies for translating non-pejorative terms for black people, including when translating terms which, at the time of original publication, were considered neutral but are widely regarded as pejorative at the time the literary work is translated.
